

RICHARD ALKERTON'S SERMON ON
AMICE, ASCENDE SUPERIUS

Siegfried Wenzel

RICHARD Alkerton is one of the very few authors and preachers of medieval sermons preserved in English whose name is known to us. Trained at Oxford, with a D.Th. in 1393, he was a secular priest appointed rector to various parishes and later became a canon of Chichester until his death (by 1418). He is known for a sermon he gave in Easter week at St. Mary Spital, London, and further for his reply to the Lollard William Taylor.¹ The Easter week sermon, in English, bears his name in its colophon, and the Latin version of the same sermon likewise has his name in the margin.² In addition, the name “Alkertoun” appears in a Latin sermon on the thema *Ecce nunc dies salutis*, “Behold, now is the day of salvation” (2 Corinthians 6:2), from the Epistle reading for the first Sunday in Lent.³

Ecce nunc dies salutis has been found in two manuscripts:

[A] Cambridge, University Library Ii.3.8, fols. 145r–147r (new foliation), fifteenth century, a collection of materials for preachers;⁴

[W] Worcester, Cathedral Library F.10, fols. 320vb–321rb (new folia-

¹ For a detailed discussion of Alkerton, his English sermon, and an edition of the latter, see V. M. O’Mara, *A Study and Edition of Selected Middle English Sermons*, Leeds Texts and Monographs, n.s., 13 (Leeds, 1994), 21–80. For his reply to William Taylor, see Anne Hudson, ed., *Two Wycliffite Texts*, EETS, OS, 301 (Oxford, 1993), xiv–xvii.

² Respectively in O’Mara, *Study and Edition of Selected Middle English Sermons*, 66 (“Maister Richard Alkartoun”), and in Oxford, Trinity College 42, fol. 56, top margin, the sermon on *Mane nobiscum* (“Secundum Alkertoun”).

³ Noted in Siegfried Wenzel, *Latin Sermon Collections from Later Medieval England: Orthodox Preaching in the Age of Wyclif* (Cambridge, 2005), 169–70.

⁴ The manuscript contains four treatises on the Decalogue; an *Ars praedicandi*, and 58 sermons and sermon material.

tion), ca. 1400, a sermon collection.⁵ Its thema is divided into three parts based on the word *dies*. There are three kinds of day:

- [1] a good kind—love, in heaven;
- [2] a bad one—fear and pain, at the end of time;
- [3] and one mixed of good and bad—in this life.

The three are then developed, though in altered order (2–3–1). In dealing with the day that is mixed of good and bad (3), our present life, the preacher declares that in order to come to spiritual fulfillment man must take six steps, just as the sun goes through six signs of the zodiac.⁶ The signs and the six spiritual steps are related thus:

Sign	Spiritual step
1. Capricorn	Hatred and rejection of sin
2. Aquarius	Confessing one's past sins with pain and weeping
3. Pisces	Taking delight in works of penance
4. Aries	Bewaring of and resisting future sins, with firm purpose to avoid them
5. Taurus	Prideful disdain of sin
6. Gemini	Becoming a spiritually twofold person: inside burning with love and outside shining with a holy life.

In each case the preacher singles out a property of the respective sign or animal, specifies its spiritual or moral meaning, and applies it to man's spiritual progress. For example, "Capricorn or the goat (*capra*)" is an animal that stinks; thus, "sin stinks before God and his angels," and man's spiritual ascent must begin with his sin smelling bad to him.⁷

⁵ The manuscript is analyzed in detail in R. M. Thomson, *A Descriptive Catalogue of the Medieval Manuscripts in Worcester Cathedral Library* (Cambridge, 2001), 10–13.

⁶ The simile of the sun moving through six signs of the zodiac as used here differs from the sun's move through the twelve signs of the zodiac likened to the life of Christ (as in Robert Holcot's commentary on Wisdom, *Super libros sapientiae* [Hagenau, 1494; rpt. Frankfurt am Main: Minerva, 1974], lectio 60, as well as in several anonymous sermons) and the sun's move through Leo, Virgo, and Libra standing for the Old Testament, the Incarnation, and the Last Judgment (as in Holcot's sermons 46 and 49, in Cambridge, Peterhouse 210, and elsewhere; see also below at n. 22).

⁷ Text below, lines 63–68.

The text of the two manuscripts that contain *Ecce nunc dies salutis* is essentially the same, though with the usual scribal variants found in late-medieval manuscripts and especially a tendency in W to shorten and omit material. Thus, when the development of the signs of the zodiac begins, with the first step of Capricorn, W says “Note the following in the sermon [by] Alkertoun that begins *Amice, ascende superius*”⁸ and omits the entire section on the six signs. W then picks up the text of A again in the final paragraph and follows it verbatim to the end.

There are several different sermons on *Amice, ascende superius* in the Latin sermon collections made in later medieval England,⁹ among which two contain the passage on the signs of the zodiac:

(1) “*Amice, ascende superius*. Reuerendi domini, cum princeps aliquis nobilis et graciosus (gloriosus *E*) venerit nouiter de terra guerre.” The sermon is anonymous and found in three copies: [J] Cambridge, Jesus College 13, part 5, fols. 97v–100v, fourteenth and fifteenth century;¹⁰ [E] Hereford, Cathedral Library 39, fols. 106vb–110rb, early fifteenth century;¹¹ and [M] Oxford, Magdalen College 112, fol. 221ra–vb, mid-fifteenth century.¹²

(2) “*Amice, ascende superius*. Dicit Lincolniensis in libro *De summa iusticie* quod gracia Dei est necessaria.” This appears in the sermon collection by John Felton, vicar of the church of St. Mary Magdalene in Oxford from 1397 to 1434. His sermons have been preserved in twenty-nine manuscripts.¹³ In the following remarks I have used Oxford, Bodleian Library Bodley 187, fols. 101ra–104ra, mid-fifteenth century [F].

⁸ “Nota sequencia in sermone Alkertoun qui incipit *Amice ascende superius*,” W, fol. 318rb.

⁹ See “Medieval Latin Sermons 1350–1500. A Finding List,” on my webpage at <swenzel.web.unc.edu>.

¹⁰ For this composite manuscript, see Wenzel, *Latin Sermon Collections*, 140–45.

¹¹ *Ibid.*, 159–65.

¹² *Ibid.*, 170 n. 5.

¹³ See the study of Felton and his oeuvre by Alan J. Fletcher, “‘Magnus Predictor et Devotus’: A Profile of the Life, Work and Influence of the Fifteenth-Century Oxford Preacher, John Felton,” in Fletcher, *Preaching, Politics and Poetry in Late-Medieval England* (Dublin, 1998), 58–188, a revised version of an article originally published in *Mediaeval Studies* 53 (1991): 125–75. On Felton’s sermons, see further Wenzel, *Latin Sermon Collections*, 54–57.

Both sermons contain the extensive development of the sun running its course through six signs of the zodiac and their correspondence to six steps of the spiritual life. The difference between the two sermons is that they use the same long passage in different ways.

Sermon 1, for the feast of Ascension and directed to the clergy, begins with the simile of a prince who returns victorious from battle and is most generous to his household. This is applied to Christ, who “today came to his own country, namely heaven. . . .”¹⁴ The preacher then introduces his thema, “Friend, rise up higher” (Luke 14:10). This is not divided into parts; instead, the preacher says, with reference to Christ’s ascension, “Before Christ ascended to heaven he showed himself to his disciples. In this he taught us that whoever wants to be worthy to ascend to heaven must first ascend the mountain of perfection.”¹⁵ To this mountain one must ascend through six steps. These steps correspond to the six signs through which the sun moves through the zodiac, which then form the body of the sermon.

In contrast, sermon 2—Felton’s sermon for the seventeenth Sunday after Trinity—is built essentially as a *sermo modernus*, with protheme, introduction of the thema (both relatively short), division, and development of three main parts. The division here, however, is not of the announced thema alone (as it would be in a genuine *sermo modernus*), even less of a single word (as it might be of “day”), but of the entire Gospel text for this Sunday, Luke 14:1–10.¹⁶ This falls into three parts that deal, respectively, with the man who had the dropsy (cf. Luke 14:2), the wedding feast (Luke 14:8), and humility (Luke 14:10). It is Part 3, focused on the Gospel’s “sit down in the lowest place” (Luke 14:10), that leads to the six signs. The text declares: “We must know that whoever desires to rise up to heaven must rise in six steps, just as the sun rises in the zodiac or in its circular course before it comes to its summit. Thus, a sinner must spiritually pass through similar signs as if through six steps before he may come to the summit of perfection. For man is like the sun, according to Sirach 27: ‘A holy person continues in wisdom like the

¹⁴ Text below, lines 2–10.

¹⁵ Text below, lines 49–52.

¹⁶ For fifteenth-century preaching on the entire pericope, see Siegfried Wenzel, *Beyond the “Sermo modernus”: Sermon Form in Early Fifteenth-Century England* (Toronto, 2021), Studies and Texts 122.

sun.”¹⁷ The subsequent passage on the six signs is to a large extent identical in Felton's sermon (*Amice, ascende superius* sermon 2) and the three copies of *Amice, ascende superius* sermon 1.¹⁸

In the prologue to his sermon collection¹⁹ Felton tells us that he made a “compilation” of sermons in which he collected bits and pieces from other preachers (“morsels that fell from the tables of my masters”) and mentions some of these sources. Then, in the margins of the extant manuscript these and other sources are noted with some regularity, though not consistently, and not in all extant manuscripts. In MS Bodley 187, at the beginning of Part Three, a marginal annotation appears saying “Collector” (fol. 102rb).²⁰ Presumably this indicates the source from which Felton copied this part. “Collector” could refer to Felton's own work, but I do not consider it likely. Although he says he *collected* morsels (“de micis quas collegi”), Felton calls his work a *compilatio sermonum*, which would make him a *compilator*. I have been unable to identify the quoted “Collector.”

Amice, ascende superius with its six signs of the zodiac thus enjoyed some popularity. It also generated a curious follow-up. Arras, Bibliothèque municipale (now Médiathèque) MS 254 (184), of English provenance, contains material for preachers that ranges from excerpts and notes to full sermons.²¹ Whoever collected this material must have been especially interested in the image of the sun moving through the zodiac, since two sermons develop the commonplace that, like the sun, God moved from Leo (Old Testament) through Virgo (Incarnation) to Libra (Last Judgment).²² Of greater interest here is a note on fol. 51rb of

¹⁷ Text below, lines 50–57.

¹⁸ See the text edited below.

¹⁹ Edited in Fletcher, *Preaching*, 59 n. 7 (above, n. 13).

²⁰ Also in London, British Library Additional 20727 (fol. 91v); Harley 5396 (fol. 112r); and Royal 8.B.xii (fol. 162r); but I have not made a systematic search in all extant manuscript. In the Bodley manuscript the marginal annotation “Collector” appears at seven sermons; further instances may occur in the gutter not visible on film.

²¹ Scans of the manuscript are available at <<https://bvmm.irht.cnrs.fr>>.

²² *Locutus est mutus*, fols. 103vb–106vb (with “Sol enim transeundo cursum suum . . .” at fol. 106rb), and *Hortamur vos*, fols. 133rb–134va, incomplete (with the sun passage at fol. 134rb). In Wenzel, *Latin Sermon Collections*, these are listed as Z-39 and Z-44 (p. 670).

twenty-two short lines that begins “There are six signs through which the sun rises. Look for this in the sermon *Amice, ascende superius*,” and continues, “And there are six [signs] through which it descends.” The latter are listed, from Cancer to Sagittarius, and each is—exactly as in *Amice, ascende superius*—briefly connected with a successive step in which a person *descends* from not listening to his inner (good) voice to suffering everlasting pain. The text has a number of questionable readings. I here offer an edited version with the corrected manuscript readings in the apparatus.

Arras, Bibliothèque municipale 254 (184), fol. 51rb

Sex sunt signa per que sol ascendit; quere in sermone *Amice, ascende superius*. Et sex sunt per que descendit: **Cancer**, quod est animal retrogradum, et fit solsticium estiuale. Et tunc init descendere. Et notatur ibi progressio ad seipsum per sui ipsius discucionem; Naum vltimo: *In lutum*. **Leo**, quod est animal iracundum et rebelle, in quo notatur repressio repelionis prauorum motuum; Psalmus: *Rugiebam a gemitu cordis mei*. Leo rugitu suo gressum figit animalium. Sic homo interno rugitu sistit primos motus. **Virgo**, que sterilis est, in quo notatur sterilitas bonorum operum. Quam debet homo reputare se habere quantumcumque bonus sit; Ioelis 1: *Plange quasi virgo*. **Libra**, in qua notatur ponderacio propriarum iniquitatum et beneficiorum Dei; Ecclesiastici 42: *Quodcumque trades munera et appende*. **Scorpio**, qui in capite blanditur et cauda pungit. Quo notatur remorsus consciencie de peccato, quod primo blanditur per delectacionem set in fine pungit per penam que ex eo sequitur; Ezechielis: *Fili hominis, inter scorpiones habitas*. **Sagittarius**, in quo notatur continua spirituum defeccio tribulacionum perpersio. Tribus enim [*blank*] defectubus homo quamdiu viuit sagittatur; Tre-num 3: *Posuerunt me quasi signum ad sagittam*.

6 gemitu] gemitā MS 6–7 gressum] *add. suum, exp.*, MS 8 notatur] *corrected from* notus est, *exp.*, MS 12 blanditur] *add. per delectacionem, exp.*, MS
 15 defeccio] defc̄tō MS 16 defectubus] MS

4 Naum 3:14 6 Ps 37:9 9 Joel 1:8 11 Ecclesiasticus 42:7 14 Ez 2:6
 17 Cf. Lam 3:12, with *posuit*

That the author of *Amice, ascende superius* is the same Richard Alkerton who preached at St. Mary Spital seems clear from the fact that the latter's sermon, in both English and Latin, and *Amice* share at least two details. One is the repeated use, in *Amice*, that something "moves me/you," which is echoed by "many þinges meeuen or steren me" in Alkerton's Spital sermon.²³ The other is that both contain the curious untraced quotation of "Eusebius."²⁴

In the following I present a semi-critical edition of the entire text of *Amice* (sermon 1 above = E, J, M) with variant readings from Felton's *Amice* (sermon 2 = F). For the six signs of the sun I add, in a parallel column to the left, the respective sections from *Ecce nunc dies salutis* as they appear, in one block, in Cambridge, University Library Ii.3.8, fols. 145r–147r (=A).

TEXT OF *AMICE, ASCENDE SUPERIUS*

All copies of sermons 1 (*Amice*) and 2 (Felton's *Amice*) contain the scribal variations one usually finds in late-medieval texts (spelling, word order, minor omissions and additions, eyeskips), but M may have a slight edge over the others by having fewer eyeskips and scribal errors. I have therefore chosen M as the base text, corrected it where it seemed necessary, and indicated its readings as well as significant variants from the other versions in the footnotes. The sigla for the texts are:

- E = Hereford, Cathedral Library 39, fols. 106vb–110rb (sermon 1).
- F = Oxford, Bodleian Library Bodley 187, fols. 101ra–104ra (sermon 2, Felton's *Amice*).
- J = Cambridge, Jesus College 13, part 5, fols. 97v–100v (sermon 1)
- M = Oxford, Magdalen College 112, fols. 221ra–vb (sermon 1).

The corresponding text of *Ecce nunc dies salutis* from Cambridge, University Library Ii.3.8 (= A), fols. 145r–147r, is reproduced in the left columns. Material in square brackets does not occur in the manuscript. Material in angle brackets is marginal.

²³ At line 130 in O'Mara's edition; its Latin equivalent, in Trinity College MS 42 (fol. 57v), has "mouent me multa." Compare *Amice*, lines 25, 223, 392, and 437 in the text edited below.

²⁴ Lines 278–80 in O'Mara; lines 258–59 in the text of *Amice* edited below.

Amice, ascende superius, Luce 14.

M 221r

Reuerendi domini, cum princeps aliquis nobilis et graciosus venerit nouiter de terra guerre in qua honorifice et virtuose deuicit inimicum suum ad domum propriam cum magna prosperitate sui et tocuis familie sue, cum preda
5
preciosa, diuiciis multis, et gloria, tunc erit graciosus et beneficus sibi loquentibus et gratiam postulantibus. Set Dominus noster Iesus Christus, rex regum et dominus dominancium, fuit multis annis in terra guerre, scilicet per totum tempus quo vixit corporaliter in hoc mundo. Et finaliter habuit victoriam honorabilissimam quam vmquam habuit princeps de inimico suo,
10
scilicet diabolo. Et hodie venit in terram propriam, scilicet in celum, et maxima prosperitate sui et familie sue cum preda magna, diuiciis innumeris, et gloria. Ergo nunc inueniendus graciosus suis subditis si petitiones rationabiles ab ipso postulauerint. Quapropter supplico vobis quatinus velitis hac vice vnanimiter ab ipso petere vt michi concedat gratiam aliquid dicendi ad
15
suum beneplacitum et ad profectum animarum vestrarum, eciam recommendatis omnibus et singulis quilibet pro meo, etc.

Amice, ascende superius, vbi supra. Inconueniens foret et indecorum quod ad mensam alicuius magni regis inter dominos et dominas poneretur aliqua persona inhonesta et male nutrita. Et quia sumus omnes ad magnum conuiuium inuitati in aula regis celorum, ad sedendum ibidem inter dominos et dominas magni status, ideo necesse est nobis quod simus curiales et bene morigerati antequam ab hinc transierimus, vt simus digni recipi in conuiuio glorioso a quo omnes inhonesti et male morigerati cum summo dedecore excludentur. Voco “bene morigeratos” virtuosos et virtuose viuentes, et
20
“male nutritos” voco viuentes in mortali peccato. Et mouet ad hoc ratio. Nonne iste male morigeratus esset qui nollet tantam reuerenciam exhibere
25

1 superius] De ascensione *add. E* 2–50 Reuerendi ... in monte *not in F*
4 propriam *EJ*: magnam *M* sui *EJ*: *om. M* 8 corporaliter *EJ*: corpore *M*
9 honorabilissimam *EJ*: nobilissimam *M* 10 propriam *M*: et domum propriam *add. EJ* 12 graciosus *M*: gloriosus *EJ* 16 pro meo *or* pro modo *M*: Pater Noster et Aue Maria *E*: pio modo etc. *J* 19 magnum *M*: maximum *EJ* 21 simus *EJ*: sumus *M* 22 ab hinc *M*: ad hunc *E*: ad hinc *J*
24 virtuosos et *M*: *om. EJ*

regi suo sicut garcioni? Certe, ita male morigeratus est qui plus diligit creaturam quam creatorem. Ipse enim alcius ponit in corde suo creaturam quam Deum, etc. Ideo Christus, magister noster et doctor, cuius tota doctrina plena fuit bonis moribus, qui descenderat de celo in terram vt nos instrueret in moribus et faceret aptos illi convivio, docet nos eximium punctum curialitatis in euangelio vbi thema, scilicet humilitatem, sine qua nemo ianuas celi intrabit, iuxta illud euangelii: *Nisi efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum celorum*. Sub hiis verbis, cum inuitatus fueris ad nupcias, recumbas in nouissimo loco, vt cum venerit qui te inuitauit dicat tibi: **Amice, ascende superius**. Et tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus. Intellectus istius thematis est quod superbi et presumptuosi, qui nimis in reputacione propria seipsos extollunt, recumbunt in supremo loco, et qui est vere humilis reputans omnes alios digniores se recumbit in nouissimo loco. Sic et tu facias in hoc mundo si velis ad celi conuiuium peruenire, ne cures de pompa mundi, que ad modicum durabit. Hanc doctrinam bene obseruauit Christus in propria persona, qui fuit mitissimus hominum. Et isto die Pater celestis videns esse completa propter que Filius missus fuerat in terram, vocauit ipsum ad conuiuium celi et posuit ipsum in supremo loco, scilicet a dextris suis, dicens sibi verba thematis: **Amice, ascende superius**, quasi dicat: Amice, tu qui in mundo summa humilitate tenuisti locum infimum, iam ad summam gloriam tuam tenebis locum supremum. Igitur **Amice, ascende superius**.

In euangelio Mathei vltimo patet quod Christus isto die antequam celos ascenderat ostendit se discipulis suis in monte. In quo facto nos docuit quod qui vult se dignificare vt scandat ad celum oportet quod prius ascendat in montem perfeccionis. In quem montem ascendendum est per sex gradus. Sicut enim sol ascendendo in suo circulo per sex signa transibit antequam perueniat ad summitatem sui circuli, sic oportet peccatorem transire spiri-

31 aptos illi convivio *EJ*: apto ille qm̄ mō *M* 31–32 curialitatis *EJ*: caritatis *M* 37 thematis *M*: talis *EJ* 38 propria *EJ*: nostra *M* 44 terram *EJ*: terra *M* 49 isto *M*: illo *EJ* 50 ascenderat *M*: ascenderet *EJ* In quo] *F* begins here (fol. 102rb, Sciendum est quod qui vult . . .) 51 oportet *EJF*: sed *M* ascendat *EJF*: ascenderat *M*

34–35 Mt 18:3 49–50 Cf. Mt 28:16

55 tualiter per consimilia signa tamquam per sex gradus antequam perueniat ad
 montem perfeccionis vite. Homo namque assimilatur soli, iuxta illud scrip-
 ture: *Homo sanctus in sapientia manet sicut sol*, Ecclesiastici 27.

A

Primus gradus ascendendi de sta-
 tu peccati ad statum perfeccionis
 60 vite est odium, detestacio, et repro-
 bacio peccati tui, et significatur per
 primum signum in quo sol incipit
 ascendere, et dicitur Capricarnus
 uel Capra. Est enim capra animal
 65 fetens. Sic \enim/ peccatum fetet
 coram Deo et angelis. Incipiat ergo
 tibi peccatum tuum fetere, et place-
 bis Deo. Vnde Leuitici 4 precipitur:
 70 *Si peccauerit anima per ignoran-
 ciam et faciat quicquid ex hiis que
 Dominus prohibuit et cognouit
 peccatum suum, offerat Domino
 capram immaculatam*, hoc est
 odium peccati et exprobracionem.
 75 Et hoc vt sit perfectum odium et
 immaculatum respectu peccati. In-
 cipias ergo et studeas perfecte odire
 et reprobare quod male et impie
 egisti.
 80 Et vt maiorem materiam habeatis
 odiendi peccatum, dicam vobis
 quid est peccatum. Certe secundum
 Lincolniensem peccatum est “dia-

M

Primus gradus ascendendi a sta-
 tu peccati ad statum perfeccionis
 vite est odium et detestacio peccati.
 Et signatur per primum signum in
 quo sol ascendit, quod dicitur **Ca-
 pricornus**, quia capra est animal
 fetidum. Certe sic peccatum fetet
 coram Deo et angelis. Incipiat ergo
 peccatum tuum fetere tibi quod
 prius apparuit suaue. Vnde Leuitici
 4 precipitur quod *si quis peccauerit
 contra Deum et cognouerit pecca-
 tum suum, offerat Domino capram
 immaculatam*, hoc est odium pec-
 cati.
 Incipias ergo odire quod male
 amasti.
 Et ad mouendum te odire pecca-
 tum dicam tibi quid est peccatum.
 Secundum enim Lincolniensem
Dicto 138 peccatum est “diaboli

A 146v

Medieval Studies 83

55 per² *E J F*: om. *M* 62–63 Capricornus *M*: vel capra *add. E J*: siue capra
add. F 64 fetidum *M*: fetens *E J F (marginal)* 68 peccauerit *M F*:
 peccaret *E J*

57 Ecclesiasticus 27:12 67–71 (*A* 68–73) Lev 4:27–28

85 boli proles, mortis parens, nature
corupcio.”

Primo dico quod peccatum est
diaboli proles. Est enim anima inter
Deum et diabolum sicut mulier
inter legitimum virum suum et
90 adulterum. Ergo ex commixtione
anime cum Deo generantur virtutes
et merita tamquam filii legitimi; sic
ex comixtione anime cum diabolo
generantur peccata et demerita tan-
95 quam filii illegitimi et pessimi. Ex
quo patet quod quot habet homo
peccata in se, tot filios gerit et nutrit
in corde. Set *Ve talibus pregnan-*
tibus et nutrientibus.

100 Item peccatum est mortis parens.
Non *peccatum cum consummatum*
 fuerit generat mortem, Iacobi 1,
hoc est mortem culpe que est sepa-
ratio anime a Deo et co(n)se-
105 quenter mortem corporis, que est
separa(cio) anime a corpore. Vnde
ergo verum est quod peccatum est
mortis parens.

110

proles, mortis parens, nature cor-
rupcio, et anime deformacio.”

Primo dico quod peccatum est
proles diaboli. Quia sicut ex com-
mixtione anime cum Deo sponso
suo generantur opera virtuosa
tamquam filii legitimi, sic ex com-
mixtione anime cum diabolo gene-
rantur peccata tamquam filii
illegitimi et pessimi. Ex quo patet
quod quot habet homo in se pec-
cata, tot in se filios diaboli gerit et
nutrit in anima sua. Set *Ve sic preg-*
nantibus et nutrientibus, Mathei
24.

Est eciam peccatum mortis
parens, quia *generat mortem* spi-
ritualem et gehenne. Mortem spiri-
tualem generat quia separat Deum
ab anima, qui est vita anime. Et
ideo Deus summe odit peccatum.

Quod patet per breuem racionem,
quia Deus Pater, ut occideretur et
destrueretur peccatum, occidi fecit

109–10 breuem racionem quia *E* : hoc quod *F* 109 racionem *E* : responsio-
nem *J* : oracionem *M*

96–98 (*A* 98–99) Mt 24:19 101–2 Jac 1:15, with *vero*

82–85 Robert Grosseteste, *Dictum* 138 (edited in *The Electronic Grosseteste*).

115 filium suum quem tantum dilexit
sicut seipsum. Aliter enim non
potuit mors destrui nisi vita mo-
reretur, sicut probat Lincolniensis
Dicto 38, | vbi dicit quod sicut te-
nebra non potest destrui nisi per
subintractionem luminis, ita nec
mors potuit destrui nisi vita sub-
intraret. Si ergo Deus Pater fecit
filium suum occidi vt destrueretur
peccatum, non dubium quin sum-
me odit peccatum, pro cuius de-
structione voluit occidere maxi-
mum amicum suum. Ymmo et ipse
Dei filius, sponsus anime, sponte
voluit occidi vt occideret occi-
sorem sponse sue et eius mortem
destrueret.

120

125

130 Item peccatum est nature cor-
ruptio, iuxta illud Psalmi de pecca-
toribus: *Corrupti et abhominabiles*
facti sunt coram Deo. Et hic re-
probantur illi qui dicunt quod ali-
qua peccata sunt naturalia et a
135 natura, quod est impossibile. Vnde
Augustinus *De vera innocencia* ait:
“Dubium non est peccatum esse

Item peccatum est nature cor-
ruptio, iuxta Psalmistam de pecca-
toribus: *Corrupti sunt et abhomi-
nabiles facti sunt*, etc. Ex quibus
patet falsitas opinionis eorum qui
dicunt quod aliqua peccata sunt
naturalia. Augustinus enim *De*
vera innocencia dicit sic: “Dubium
non est omne peccatum esse contra

M 221r

Medieval Studies 83

113–25 Aliter . . . amicum suum] Patet quod Deus Pater summe odit peccatum *F*
115 probat *EJ*: *om. M* 117 potest *E*(?): *om. F*: potuit *MJ* 118 sub-
intractionem *E* (cf. Grosseteste): *om. F*: subtractionem *MJ* 119–20 subintraret
E: *om. F*: subtraheretur *MJ*

132–33 Cf. Ps 52:2

115–20 Grosseteste, *Dictum* 38.

140 contra naturam, eciam illius rei
cuius est peccatum. Ideo,” inquit,
“viciium est quia contra naturam
est.” Hec ille.

145 Item omni homini inest deside-
rium naturale perueniendi ad feli-
citem eternam, quod si peccatum
aliquod sit naturale et a natura, cum
omne peccatum sit aliquale impe-
dimentum respectu illius felicitatis,
150 sequitur quod homo haberet a
natura naturale adiutorium respectu
sui finis et naturale impedimentum
respectu eiu(s)dem. Et tunc accio
nature esset frustra. Set Deus et
natura nichil frustra faciunt. Ergo
155 non est naturale peccatum. Item
peccatum est boni priuacio, scilicet
peccatum mortale. Priuat enim
caritatem et mortificat; qua mortua
nulla gracia nec nec [*sic*] aliqua
160 virtus viua manet in homine. Et
ideo dicit propheta: *Si auerterit se
iustus a iusticia sua et fecerit
iniquitatem, omnes iusticie eius
non recordabuntur. Set in peccato
165 quod operatus est morietur, etc.*

naturam, eciam istius cuius est
peccatum.”

Et potest probari per talem racionem. Quelibet creatura habet vnam regulam naturalem directiuam in finem suum naturalem, contra quam faciendo facit contra naturam, vt in hominibus est recta ratio, contra quam faciunt homines quando peccant. Ergo agunt contra naturam. Ymmo autor nature precipit contrarium, ergo, etc.

139 eciam *MJ*: et *E*: eciam . . . racionem *om. F*
ipsius *add. EF*: eciam sui ipsius *add. J*

161–65 *Ez* 18:24

136–40 (*A* 137–42) Augustine, *De libero arbitrio* 3.13, with “etiam eius rei cuius est uitium.”

170 Iam quomodo peccatum est anime
deformacio patet per hoc quod
auertit animam a similitudine Dei,
que consistit in virtutibus, con-
uertit in similitudinem demonum.
Quam turpis et quam horribilis est
demon quodam modo patet per
beatum Bernardum in quodam
tractatu quem fecit de morte. Vbi
175 dicit quod visio diaboli in sua
deformi natura foret homini pena
grauior quam aliqua pena corpo-
ralis possibilis in hoc mundo. Vnde
legitur de quodam religioso cui
180 dum iaceret in dormitorio apparuit
diabolus in effigie tam deformi
quod videbatur sibi quod moreretur
pre timore, et horribiliter exclama-
uit. Ad quem cum venissent fratres
185 nimio terrore perterriti, pecierunt
ab eo quid sibi accideret. Qui
respondit se vidisse diabolum. Et
illi petebant cui similis erat. At ille:
190 “Nescio describere formam eius,
set vnum dico vobis: si esset hic
clibanus ardens ex vna parte et illa
deformis bestia ex altera parte,
pocius vellem intrare clibanum et
195 comburi quam illam semel re-
spicere.” Cum ergo anima humana
efficitur similis diabolo per pec-
catum mortale deformata, heu
quam turpis est anima cum fuerit in
peccato mortali! Quis, queso, nisi

186 accideret *M* : accederat *EF* : acciderit *J* 191 illa *EJF* : ille *M*

200

insanus non summe odiret peccatum si hoc intime cogitaret?

Hic vides gradum super quem oportet te ponere pedem si vis in montem perfeccionis ascendere.

205

Ver(um)tamen quia non sufficit odire peccata presencia et ea detestari nisi satisfaciat pro preteritis, ideo sequitur secundus gradus, qui est dolor et fletus pro peccatis

Set quia non sufficit tibi odisse peccatum nisi eciam a te expellas peccatum, ideo tibi super hunc gradum stanti dico, **Amice, ascende superius**. Ideo sequitur secundus gradus, qui expulsio est peccati per confessionem. Et signatur per secundum signum in ascensu solis, quod dicitur Anquarius, quod depingitur ad modum amphore subuerse fundentis aquas. Et iuxta consilium prophete, *tu effunde sicut aqua cor tuum*, non sicut vinum uel lac uel oleum, ita vt non remaneat odor neque sapor neque color peccati tui, quia in omnibus hiis remanet color aut sapor. Set post effusionem aque non est sic de aqua. Et sic lacrimis cordis vel oculorum *laua a malicia cor tuum, Ierusalem, vt salua fias*, Ieremie 3.

210

preteritis. Et hoc signatur per secundum signum in assensu solis, quod dicitur Anquarius, quod depingitur ad modum amphore subuerse fundentis aquas. Et iuxta consilium prophete, *tu effunde sicut aqua cor tuum*, non sicut vinum uel lac uel oleum, ita vt non remaneat odor neque sapor neque color peccati tui, quia in omnibus hiis remanet color aut sapor. Set post effusionem aque non est sic de aqua. Et sic lacrimis cordis vel oculorum *laua a malicia cor tuum, Ierusalem, vt salua fias*, Ieremie 3.

Taliter enim debet peccator effundere peccata sua; vnde Trenorum 2: *Effunde sicut aquam cor tuum*. Non autem sicut oleum, vinum, vel lac, set *sicut aquam*, vt scilicet non remaneat in anima peccatum mortale nec sapor nec color alicuius peccati. Et mouet me hec ratio: Quamdiu habemus in anima mortale peccatum, signati sumus signo mortali vel (diaboli) vel caractere bestie. Quam quicumque porterit, potabit de vino ire Dei, Apo-

215

Ad fletum possunt mouere iste si intime cogites quid comisisti, quid omisisti, quem offendisti, quid amisisti, quid incurristi; quod si

215

220

220

220

225

225

225

202 vides *EJ*: videns *MF* 218 2 *M*: peccatori dicitur *add. EFJ* 223 mouet me *MJF*: moueat te *E* 224 habemus *M*: habueris *EJ*: fueris (in mortali peccato) *F* 225 peccatum *EJ*: *om. M* signati sumus *M*: signatus *E*: signatus es *JF* 227 Quam *M*: quod *E*: quem *JF*

230 dolore [*read dolere*] nec lacrimare
possis pro peccatis tuis, crede quod
sanari non potes.

235

240

245

250

255

260

calipsis 14. Quemcumque inuenit
enim diabolus in die iudicii istud
signum portantem vendicabit pro
suo. Dicet enim taliter summo iu-
dici, vt asserit Anselmus: “Equis-
sime iudex, iudica hunc esse meum
qui signum meum portat. Tu enim
promisisti quod quicumque in isto
die signum meum portaret meus
esset et dampnaretur. Set iste, vt
vides et totus mundus videt, portat
signum meum. Ergo iudica eum
esse meum. Scio enim quod ipsum
creasti et redemisti et largis stipen-
diis remunerasti et multa maiora
pro tempore futuro promisisti. Set
cum liberam eleccionem sibi con-
cessisti ad seruiendum tibi vel
michi, et ipse vt vides refutauit ser-
uicium tuum et venit in meum,
libratam tuam abiecit et meam
portat, ergo cum sis summe verus
et iustus, requiro te de iusticia tua
ut iudices illum michi.” Tunc eris
subito arestatus et omnes qui illam
libratam portant, et *ligatis manibus
et pedibus* missi in stagnum ignis
et sulphuris perpetuo cruciandi. Set
heu, multi nolunt credere hoc ante-
quam senciant. De quibus Euse-
bius: “Ve, ve, quibus datum est
prius hoc sentire quam credere.”

229 inuenit *MJ*: inuenerit *EF*
259 datum *EJF*: *om. M*

245 cum *MJ*: tunc *E*: *longer omission F*

254–55 Cf. Mt 22:13

265

Verumtamen quia non sufficit
 pro graubus et antiquis peccatis
 solum flere et dolere cum possis
 270 alia facere, ideo sequitur tercius
 gradus, qui est dilectacio in ope-
 ribus penitencie. Et hoc signatur
 per tercius signum, quod dicitur
 Piscis. Nam pisces in salso mari
 275 gaudent, delectantur, et nutriuntur.
 Sic anima Christiana in amaritu-
 dine penitencie et operibus iusticie
 gaudet | et nutritur, quoniam se-
 cundum beatum Gregorium cum
 280 anima et caro sint contraria, sequi-
 tur quod contrariis nutriantur et
 impinguntur. Nam caro inpin-
 guatur cibo delicato et potu, sic
 anima eorum abstinencia. Igitur si
 285 volueritis consequi salutem anime,
 oportet vos ad modum piscium
 delectari et nutriri in operibus bonis
 et amaritudine penitencie.

290

Igitur quiscumque fueris qui huius-
 modi characterem portas, statim
 abicias effundendo omnia peccata
 mortalia ab anima tua sicut aqua, ut
 dictum est, et laua vas tuum cum
 aqua calida lacrimarum.

Et quia non sufficit peccata ef-
 fundere saltem ad perfeccionem
 vite nisi eciam pro peccatis satis-
 facias, ideo sequitur tercius gradus
 ad quem oportet adhuc ascendere.
 Qui est delectabilis satisfaccio pro
 peccatis. Igitur adhuc **Amice, as-
 cende superius**, scilicet ad hunc
 tercius gradum. Et iste gradus
 signatur per tercius signum in
 ascensu solis, quod dicitur Piscis.
 Pisces enim in salso mari gaudent
 et nutriuntur et impinguntur. Sic
 anima Christiana in amaritudine
 penitencie, operibus misericordie,
 et labore caritatis viuit, gaudet,
 nutritur, et impinguatur. Et signan-
 ter dico quod satisfacere pro pec-
 catis debet esse homini delectabile,
 quia vt dicit quidam deuotus doc-
 tor: "Labores amancium Deum
 sunt sicut labores venancium et
 aucupancium, qui gratanter et gau-
 denter sustinent ieiunia, graues la-
 bores dum tamen habeant ludum et
 solacium quod desiderant." Sic
 certe vere penitentes gaudent in
 operibus penitencie, sicut legimus

Medieval Studies 83
 A-147r

264 aqua *MEJ*: aquam *F* 269 nisi *EJF*: vt *M* 277 quod *EF*: qui
MJ 279 et impinguntur *M*: om. *EJF* 290 ieiunia *MJF*: et add. *E*

295

de apostolis quod *ibant gaudentes a conspectu consilii* quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Beatus Gregorius dicit quod cum anima et corpus contrariantur, contrariis nutriuntur et impinguantur. Caro impinguatur cibo delectabili et potu, set anima horum abstinencia. Corpus nutritur gaudio, risu, ocio, sompno, ludo, et huiusmodi, et hiis sepe moritur; anima et eorum contrariis nutritur. Oportet ergo ad modum piscium delectari in amaritudine penitencie. Et tunc faciet vos Dominus *quasi pisces maris*, Abacuk 1.

300

305

310

Set dicit forte aliquis peccator: “Non possum facere penitenciam.” Cui adiungo verbi [*sic*] Christi, scilicet ad peccatores: *Nisi penitenciam egeritis, omnes simul peribitis*, Luce 13. Set certe non est verum quod tu dicis; igitur penitenciam age et opera iusticie, *et sanitas tua cito orietur*, Isaye.

315

320

Set hic forte respondet aliquis secreta dicens sic in corde suo: “Trupha est quod loqueris de nutricione et inpinguacione anime, quia homo non habet animam pascendam vel nutriendam aliter quam habet bestia.” Et timeo quod sunt multi istius opinionis hiis diebus. Nam si crederent quod homo habet animam que eternaliter gloriabitur in celo si bene fecerit, vel eternaliter punietur in inferno si male vixerit, non sic viuerent homines sicut iam viuunt. Set certe qui tenet istam opinionem est remocior a fide quam pagani philosophi, qui

325

295–96 Act 5:41 310–11 Hab 1:14 A 315–16 Lc 13:5 A 319–20 Is 58:8

probauerunt et tenuerunt quod homo
habet animam immortalem.

M

- 330 Verumtamen credo bene quod qui hanc opinionem tenet non habet animam,
forte vendidit animam suam. Vnde sciendum quod aliqui vendunt animas
suas, aliqui impignorant eas, et aliqui perdunt eas pro nichilo. Dicit enim
Origenes quod peccatum est pecunia diaboli, quam qui ab ipso per consen-
sum accipit, vendit animam suam diabolo. Set specialiter inter ceteros cu-
335 pidi vendunt animas suas, qui pro diuiciis huius mundi exponunt se rapinis,
furtis, periuriis, falsis mercacionibus, symonie, vsure, et aliis miseriis mul-
tis. Vnde Ecclesiastici 20 dicitur: *Nichil iniquius quam amare pecuniam*, et
sequitur: *Hic enim animam suam venalem habet*. Alii sunt qui impignorant
animas suas. Qui enim impignorauerit rem non intendit alienare dominium
340 set tantum ad tempus alienare vsum. Et sunt tales qui in iuuentute sua dant
se superbie, luxurie, et aliis viciis, tamen dicunt intra se quod in senectute
volunt resipiscere. Isti volunt seruire Deo sicut communiter seruitur cani-
bus. Cum enim homo habuerit os cum carnibus adherentibus numquam vult
dimittere os quousque carnes auferantur, et tunc proicit os cani. Sic illi Deo.
345 Set quid facit diabolus iste falsissimus mercator, qui habet denarios ad
cuiuslibet hominis dampnum? Certe dat talibus mutuo quicquid petunt,
scilicet diuicias, honores, dignitates, et voluptates. Tandem isti fiunt senes
et debiles, et non possunt soluere, quia vitam consuetam non possunt
dimittere. Et sic finaliter pignus perdunt. De quibus dicitur illud scripture:
350 *Ducunt in bonis dies suos, et in puncto ad inferna descendunt*, Iob 21. Vnde
quia finaliter non possunt soluere quod mutuabantur, perpetuis inferni
carceribus mancipantur. Alii sunt eciam qui impignorant animas suas pro
aliis, vt curati, qui obligant animas suas pro animabus subditorum. Quorum

330 animam *M*: quia *add. E J F* 334 specialiter *E J F*: spiritualiter *M*
335 suas *E J*: *om. M*: longer omission *F* 337 20 *M J*: 14 *E*: 10 *F* 339 do-
minium *E J F*: debitum *M* 340 vsum *M J F*: versum *E*: de pignorancia
accione *lii add. C* 342 resipiscere *J F*: *written* recipiscere *M*: resistere *E*
343 homo *E J F*: *om. M* 344 auferantur *E*: auferuntur *M*: auferant *J*: fuerint
commeste *F* 346 talibus *J F*: *om. M*: hominibus *add. E* 351 mutuabantur *F*:
mutuebantur *E M*: mutuabatur *J* 352 animas suas *E J F*: animam suam *M*

337–38 Ecclesiasticus 10:10 350 Job 21:13

355 vnicuique dicitur quando cura sibi committitur illud 3 Regum 20: *Custodi*
virum istum, idest quemlibet subditum tibi commissum, *quia si lapsus fuerit*
 de manu tua, *erit anima tua pro anima illius*. Ad istud attendite diligenter,
 vos curati, vel maledicetis tempori quo vmquam curam accepistis. Alii sunt,
 360 vt dixi, qui pro nichilo perdunt animas suas, vt inuidi, iracundi. Nam cupidus
 recipit diuicias pro anima sua, lubricus voluptates, superbus honores,
 gulosus cibum et potum, set isti inuidi nichil accipiunt quod eos delectet in
 corpore vel anima, set tantum amaritudinem et dolorem. Ideo isti animas
 suas gratis perdunt pro nichilo. Non sic vos, reuerendi, set si quis vestrum
 aliquo istorum modorum animam suam alienauerit, requirat et redimat eam
 365 per contricionem, confessionem, et operis satisfaccionem: per contricionem
 quoad primum gradum ascensionis; per confessionem quoad secundum; et
 per satisfaccionem quoad hunc tercium gradum.

A

370 Set quia non sufficit dolere et
 flere et satisfacere pro preteritis et
 presentibus peccatis nisi eciam ca-
 ueat de futuris, quoniam maius est
 penitencia quam sequens coinqui-
 nat culpa. Et ideo sequitur quartus
 375 gradus, qui est cauere et resistere
 peccato futuro, et firmare proposi-
 tum ne amplius peccet mortaliter
 coram Domino. Et hoc signatur per
 quartum signum, quod dicitur
 380 *Aries*. De quo scribitur Prouerbio-
 rum 30: *Aries est animal, nec est*
qui resistat ei. Sic reuera qui ha-
 buerit stabile et firmum propositum
 fundatum in Christo ad cauendum

M

Set adhuc, quia non sufficit ad
 perfeccionem vite ista tria fecisse
 nisi eciam homo firmet propositum
 suum vlterius non peccandi, ideo
 tibi super hunc gradum stanti dico,
Amice, ascende superius, scilicet
 ad quartum gradum, qui est firmum
 propositum vlterius non peccandi.
 Et notatur per quartum signum
 solis, quod dicitur *Aries*. De quo
 dicitur Prouerbiorum 30: *Aries est*
animal, nec est qui resistat ei.
Aries est enim animal quod, quam-
 uis sit debile in posteribus, est ta-
 men forte in anterioribus, vt in
 capite. Sic peccator nouiter con-

362 set *EF*: se *J*: quia *M* 364 et *EJF*: *add.* per *M* 366 per *MJF*:
 operis *add. E* 371 super hunc gradum stanti *EJF*: semper hunc gradum [*sem-*
 per *exp.*] <stanti> *M*

354–56 1 Reg 20:39 377–78 (*A* 378–80) Cf. Prov 30:31

385 et resistendum peccatis, nec pec-
cata nec demones nec mundus nec
caro possunt eum superare, quo-
niam talis fundatus est supra fir-
mam petram in Christum [*sic*].

390

uersus ad bonum, quamuis sit de-
bilis quoad tempus preteritum
quod expendit in peccato, fortis
tamen debet esse in anterioribus,
idest quoad futurum tempus fir-
mum habere et stabile propositum
numquam recidiuandi. Firmes ergo
tibi tale propositum, et tunc es in
isto quarto gradu.

M

395 Et moueat te hec ratio. Si occurrat temptatio: “Absit a me misero quem
Iesus Christus precioso sanguine suo redemit et morte quod iterum cru-
cifigam eum. Si enim facerem mortale peccatum, quantum in me est iterum
crucifigerem eum, secundum modum loquendi apostoli Pauli, quia faceret
tale delictum propter quale Christus fuit crucifixus.” Et hec mocio faciet te
nullo modo consentire peccato, saltem si fueris verus filius Christi, sicut
quilibet Christianus se esse profitetur. Set timendum est quod multi dicentes
se esse filios Christi legitimos non sunt nisi bastardi.

400 Vnde legitur de quodam milite nobili, qui cum esset moriturus rogauit
quemdam sapientem in quo maxime confidebat quatinus post mortem eius
exploraret subtiliori modo quo sciret quis trium iuuenum in domo sua
existencium foret filius eius verus, dicens quod sicut erat informatus duo
eorum essent bastardi et filii alterius hominis, et tantum vnus illorum erat
405 filius eius, et quia nesciuit quis illorum erat veraciter filius suus, ideo rogauit

388 stabile *E F J* (*wrote stabile with nasal stroke above e, then canceled the stroke*): stabilem *M* 392 temptatio *M*: ad peccatum *add. E J*: ad peccandum
dic in mente tua *add. F* 395 faceret *ME*: facerem *JF* 397 Christi *M*:
Dei *EF*: et *J*

395 Heb 6:6?

400–414 A very popular exemplum. See Frederic C. Tubach, *Index exemplorum. A Handbook of Medieval Religious Tales* (Helsinki, 1969), n. 1272, p. 102; and Carlo Delcorno, “‘I figli che saettano il padre’: Tra *exemplum* e *novella*,” *Biblioteca dell’Archivium Romanum*. Serie 1. *Storia, letteratura, paleografia* 179 (1983): 425–447.

- illum explorare qui erat et sibi conferret hereditatem suam. Ipse autem post mortem domini cepit cadauer militis et posuit in secreto loco quasi pro signo ad sagittandum, et dixit illis tribus iuuenibus quod quilibet illorum caperet archum et sagittas et sagittaret ad cadauer, et quicumque optime sagittaret ad cadauer haberet hereditatem patris. Et statim sagittauit vnus et profunde vulnerauit corpus; et alius similiter. Tercius vero hoc videns amarissime fleuit et dixit: “Certe, potius volo perdere hereditatem et omnia bona domini patris mei quam semel sagittare ad corpus eius.” Et dixit sapiens: “Certe, tu solus inter istos es filius eius, et tu habebis hereditatem.” Et sic factum est.
- 415 Sic posset dici quod isti inique viuentes qui non verentur de die in diem despiciere Christum horribiliter per eorum malam vitam et, quantum in eis est, crucifigere Christum, non sunt eius vere filii, et specialiter isti iuratores horribiles qui membratim dilaniant Christum, iurantes nunc per cor eius, nunc per oculos, nunc per brachia, nunc per pedes, etc. Si enim essent eius veri filii, timerent valde, verecundarentur sic dilacerare illud venerabile corpus patris eorum. Set certe sunt filii diaboli et non Christi filii, nec habebunt hereditatem in celo nisi tempestiue se corrigant. Certe secundum iura tales si essent clerici deberent deponi, si laici excommunicari, 22 questione 1, *Si quis*; et precipue si ex consuetudine hoc facerent, secundum 425 Glossam. Item aspice celum et dicas sic in corde tuo: “Si peccare consensero, istam felicitatem amittam versus quam modo sum transiens et illam gloriosam comitiuam sanctorum et eorum amicitiam eternaliter perdam, et ad penam infernalem eternaliter transibo, que tanta est quod nullus in hoc mundo sciet illam describere ore vel corde cogitare.”
- 430 Eciam quod mors insequitur te ad talos vt arestet te et ducat te ab hinc, et nescis vtrum capiet te subito nec ne subito te ceperit et in peccato mortali, eris in inferno antequam sanguis tuus sit frigidus. Et quamuis non rapiat te

405–6 et quia ... qui erat et sibi conferret *E J F*: et sic conferretur *M* (*eye-skip*) 410 et profunde *E J F*: profunde et *M* 413 ad corpus *E F*: corpus *J*: cor *M* 417 Christum *E*: eum *J F*: dum *add. M* 418 cor *M J*: corpus *E F* 420 valde *M*: et *add. E J F* 429 sciet *M*: scit *E F*: sit *J* 430 arestet *E J F*: arestat *M* ab hinc *E J*: ab hoc mundo *F*: ad hunc *M* 431 nescis *E J F*: nescit *M* nec ne *M*: vel non si *E*: si *add. F J* 432 eris *M E*: erit anima tua *F*: erit *J*

423–24 Gratian, *Decretum*, Causa XXII, qu. 1, c. 10 (ed. E. Friedberg, *Corpus iuris canonici* [Leipzig, 1879–81], 1:863).

subito, adhuc est dubium tibi an in extremis tuis habebis gratiam fructuose
penitendi, quia secundum Augustinum iusto Dei iudicio sepe euenit ut qui
435 gratiam Dei sepius sibi oblatam accipere recusauit et acceptam repellebat,
alias quando | vellet eam habere non conferetur ei. Hec et alia multa similia, M 221vb
si ad ea mentem reduxeris, mouebunt te ad stabiliendum propositum
numquam ad peccatum reuertendi, etsi dominium tocius mundi posses
assequi per peccatum.

A

440 Verumtamen quia ad statum per-
feccionis non sufficit dolere nisi
etiam dedignetur subici peccato,
ideo sequitur quintus gradus, que
est quedam bona superbia, idest de-
445 dignacio contra peccatum, vt prop-
ter vilitatem peccati prius vellet
mori quam peccato seruire et
subici. Hoc signatur per quintum
signum, quod dicitur Taurus. Vnde
450 Ieronimus ad quamdam virginem
scribit per hunc modum: “Disce
sanctam superbiam,” vt semper ha-
beat anima tua indignacionem con-
tra peccatum, quoniam *qui facit*
455 *peccatum, seruus est peccati.*

M

Et cum in hoc statu firmus fueris,
adhuc **Ascende superius**, scilicet
ad quintum gradum, qui est que-
dam dedignacio subici peccato. Et
signatur per quintum signum solis,
quod dicitur Thaurus. Est enim
thaurus animal forte et superbum.
Ita anima perfecti viri debet habere
quamdam magnam indignacio-
nem, quasi quamdam bonam super-
biam (si posset sic dici) contra
peccatum propter vilitatem peccati.
Vnde Ieronimus ad quamdam vir-
ginem sic scribit: “Disce renuere
superbiam,” vt semper habeat ani-
ma tua indignacionem contra pec-
cata. Sicut filius regis dedignaretur
se reddere rustico, et filia regis
subici ribaldo, multo magis debet
anima tua dedignari subici peccato
et dare se diabolo. *Qui enim facit*

434 iusto *E J F*: in isto *M* euenit *E J F*: venit *M* 436 ei *E J F*: si *M*
437 mentem *E J F*: mente *M* 442 qui *E J*: que *M F* 448–49 indignacionem *E J F*: dedignacionem *M*

452–54 Jerome, *Epistula* 22.16 (ed. I. Hilberg, M. Kamptner, CSEL 54 [Vienna, 1996], 163).

Et propter hoc Philosophus ait:
 “Si scirem deos ignoscituros et ho-
 mines ignoraturos, adhuc non pec-
 465 carem.” Habuit enim considera-
 tionem de vilitate et seruitute pec-
 cati, et propter hoc noluit subici
 peccato.

470

Post ista signa statim intrat sol
 signum Geminorum. Sic homo ius-
 tus postquam transierit per omnes
 475 gradus predictos, statim intrabit
 signum Geminorum et efficietur
 geminus homo, videlicet homo in-
 terius ardens per caritatem et homo
 exterius lucen(s) per sanctam ex-
 480 emplarem conuersacionem. Talis
 geminus homo deberet esse qui-
 libet Christianus iuxta illud Ezechi-
 elis 14: *Homo, homo de domo Is-
 rael*. Bis dicit *homo* ad signandum
 485 quod quilibet homo deberet esse
 \sic/ geminus homo, et cum talis
 fuerit, tunc est perfecte sanus.

peccatum, seruius est peccati, Ioan-
 nis 8. Vnde Philosophus: “Si sci-
 rem deos ignoscituros et homines
 ignoraturos, adhuc non peccarem,”
 quasi dicat: Video tantam vilitatem
 in peccato quod nullo modo vellem
 subicere dignitatem anime mee in-
 dignitati et vilitati peccati, quamvis
 numquam accideret michi maius
 malum nisi solummodo illud de-
 decus.

Post istos quinque gradus statim
 ascendes sextum gradum, qui est
 gradus perfeccionis vite. Et notatur
 per sextum gradum et supremum
 solis, et dicitur signum Geminor-
 um, et depingitur communiter il-
 lud signum acsi essent duo gemelli
 simul continuati, quia tunc gemi-
 natur calor solis in comparacione
 ad alia tempora anni. Et notatur
 quod quilibet perfectus debet esse
 geminus homo. Vnde Ezechielis
 14: *Homo, homo, de domo Israel*.
 Homo namque perfectus est homo
 interius ardens per caritatem, ex-
 terius vero per bona opera. Et tunc

464 peccarem *EF*: peccaret *MJ* 466 vellem *EJF*: vellet *M* 467 mee
EJF: sue *M* 469 maius *EJF*: magis *M* 475 gradum *MJ*: signum *EF*
 477–78 illud *E*: *om.* (*with signum*) *F*: ad *MJ* 481 alia *EFJ*: aliqua *M* 486 ar-
 dens *EFJ*: et *add. M*

460–62 Jn 8:34 483–84 Ez 14:4

462–64 Seneca, as quoted by scholastic authors.

490 viuit secundum rationem interius
quoad animam et exterius quoad
corpus. Et cum homo sit animal ra-
cionalis, idest viuens secundum
rationem, patet tunc est homo in-
terius. Similiter homo perfectus
ardet in caritate quoad Deum et si-
militer quoad proximum, et sic ge-
minatur calor caritatis sue.

M

500 Tunc cum in isto gradu fueris, sta et exspecta Dominum, et tunc finaliter
ille qui in sex diebus fecit in principio omnia opera sua et in die septimo
requieuit ab omni opere quod patrarat, qui et precepit in Veteri Testamento
sex diebus operari et in septimo requiescere et istum diem sanctificare, dicet
tibi finaliter: **Amice**, nunc **ascende superius**, scilicet in istam sanctam
requiem et beatam celi que numquam finietur.

Ad quam requiem nos perducatur qui sine fine viuunt et regnant.

492 homo *EF*: et *add. MJ* 498 et *EF*: *om. MJ*

499 Gen 2:2 500 Exod 16:23, 20:8–9, etc.

University of Pennsylvania.

